

Uspešna obnova

CISTERCIJANSKI SAMOSTAN v Stični je za Adamičevo nagrado predlagal Komite za varstvo okolja in urejanje prostora Občine Grosuplje.

Veliki del samostanskih zgodovinskih bil leta 1955 razlaščeni. V njih so bili prostori za stiško osemletko in gimnazijo, v prvi dobi pa tudi za internat in pomožne prostore. Leta 1978 in 1983 je dobil samostan stavbe nazaj. Takoj so začeli z obnavljanjem pod strokovnim vodstvom Ljubljanskega regionalnega zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine. Zavod je v začetku zastopal konservator Milan Železnik, pozneje pa ing. Špelka Valentincič-Jurkovič. Pri obnavljanju so hoteli prikazati tudi starejša obdobja. Marsikje so bile na novo odkrite poslikave, ki so bile doslej pod beležem (tako na primer v cerkvi).

Obnovili so fasado celotnega samostana, kolikor je zdaj v njihovi lasti, prav tako veliko notranjih prostorov, večjih in manjših. Posebej je treba omeniti zunanjsčino obednice, kjer so prikazali tudi različna starejša okna od gotike naprej. V prvotnem slogu poznega baroka 18. stoletja je bila obnovljena opatova kapela. Urejena sta bila zunanjsčina in notranjsčina samostanske bazilike, kjer je bilo prikazanih več sestavin še iz romanske dobe. Urejen je bil celoten trakt ob potoku, kjer je bila nekdanja gimnazija.

Sedaj urejajo 2. nadstropje takoimenovane Stare opatijske (renesančne stavbe), ki bo trajalo še nekaj let, ker je obnavljanje zaradi poslikav, štukatur in kasetiranih dragocenih stropov zelo zamudno. V Stari opatiji je bila urejena posebna prodajalna. Velik del samostanskih streh je bil prekrit, na novo so bili urejeni odtoki in kanalizacija, izsušili so nekatere stavbe s kanali ob temeljih.

Za turiste so pripravili posebno avdiovizualno dvorano, kjer z diapozitivi in videokasetami prikazujejo zgodovinski in sedanji pomen samostana. Vse samostanske slike in kipe so že dali prenoviti, razen Kozlevčarjeve zbirke, za katero ni sredstev. Obnavljanje se nadaljuje.

Stiški opat dr. Anton Nadrah, tudi profesor na Teološki fakulteti v Ljubljani, avtor mnogih člankov in publikacij ne le o cistercijski Stični in o življenju menihov, ampak tudi s širšega teološkega področja. Posnetek je bil narejen v kapiteljskem kraku križnega hodnika, kjer sta lepo vidni dve romanski bifori. (Foto: Drago Medved)

Obnovljena troladijska bazilika cistercijskega samostana v Stični, za katero strokovnjaki ugotavljajo, da je bila za tisti čas že nekoliko zastarela po svoji zasnovi, saj predstavlja tip benediktinske arhitekture, ki je še niso zamenjali ravni zaključki prezbiterja in elegantni loki cerkvene ladje. (Foto: Drago Medved)

Kje so stiški rokopisi in arhiv

V samostanskih skriptorijih so posebej talentirani menihi s prepisovanjem knjig in listin potrpežljivo in vztrajno »gradili svoje zveličanje« in človeštvu omogočali dostop do knjig in branj. V kartuzijanskih samostanih niso v takšni meri poznali skriptorijev kot v cistercijskih, kajti njihovo življenje je še bolj teklo v samotni in celicah in ne toliko v skupnih prostorih. S tem pa seveda ni rečeno, da se s prepisovanjem knjig niso ukvarjali. To so pač počeli bolj individualno, znano pa je, da so kartuzijanci dali mnogo avtorjev teoloških in filozofskih del, ki jih je uporabljala vsa Cerkev.

Stiška opatija je v svojem častitljivem večstoletnem razvoju ohranila znamenite rokopise, ki segajo tudi v 12. stoletje. Njihovi stiški rokopisi sodijo med najstarejše spomenike srednjeveške pisarnosti na Slovenskem. Iz

srednjega veka je ohranjenih 25 rokopisov v 31 zvezkih. Deset stiških rokopisov hrani tudi Avstrijska nacionalna biblioteka na Dunaju, enega pa knjižnica v nemškem Wolfenbüttlu. Večinoma so to življenjepisi in mučeništva svetnikov, toda niso edini. Med njimi najdemo tudi take, kot so zagovor proti zobobolu, pouk o muziki v verzih, rimana kronika o grške zgodovine, kasnejši zapiski o turških vpadih in traktat o husitih. V Stični se tudi zelo zgodaj omenja menih »armarius«, ki je bil nekakšen bibliotekar in je nadziral menihe pri prepisovanju.

Izvirke in stiškega arhiva je uporabljal tudi Valvasor za Slavo vojvodine Kranjske. Iz zgodovine stiškega samostana, ki jo je proučeval eden njenih najpomembnejših zgodovinarjev Pavel Pucelj (1668–1721). Iz njegovih del je razvidno, da so bile v stškem samostanu ohranjene

listine in starejši nekrologiji. Samostan je bil razpuščen z dvornim dekretom 6. oktobra 1784. Prepisati so morali stare originalne listine pomembne za zgodovino in diplomacijo. Stiški arhiv ob prevzemu v deželni muzej ni bil urejen. Leta 1956 ga je začela urejati Ema Umek in obsega gradivo za leto 1501 do 1785. V Arhivu Slovenije je še arhivsko gradivo stiškega izvora v zbirki listin, urbarjev in rokopisov. V Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, ki je nasledila licejsko knjižnico, je od vsega rokopisnega bogastva stiškega samostana le 25 rokopisov, ki so iz druge polovice 12. stoletja. V nad-

Čaji Stiški izviri

Cistercijanci so podobno kot drugi menihi, bili zelo pozorni do lastnih bratov in samostanskih ljudi, skrbeli pa so tudi za popotnike, ki so se oglasili pri samostanskih vratih. Mesta so imela praviloma v samostanih hospice

Pregled doslej podeljenih nagrad Louisa Adamiča

1977

1. Tekstilna tovarna Motvoz in platno Grosuplje
2. Delovno varstveni zavod Ponikve
3. Avto moto društvo Šentvid pri Stični
4. Krajevna skupnost Šmarje Sap
5. Alojz Nebec

1978

1. Zavod za revmatične in srčne rekonvalescente »Dr. Marko Gerbec« Šentvid pri Stični
2. Krajevna organizacija SZDL – odbor za razvijanje tradicij NOB Videm Dobropolje
3. Krajevna skupnost Grosuplje
4. Občinska gasilska zveza Grosuplje
5. Valentin Mendižev

1979

1. Splošno gradbeno podjetje Grosuplje
2. Gimnazija »Josipa Jurčiča« Stična
3. Krajevna skupnost Ivančna gorica
4. TVD Partizan Grosuplje
5. Alojz Šoštarčič-Peter

1980

1. IMP Ljubljana DO LIVAR Ivančna gorica
2. Osnovna šola »Ferdo Vesel«, Šentvid pri Stični
3. Krajevna skupnost Žalna
4. Kulturno društvo »Dr. France Prešeren« Raina
5. Janez Lesjak

1981

1. KOVINASTROJ Grosuplje
2. Krajevna skupnost Stična
3. OK ZRVS Grosuplje
4. Franc Babnik
5. Bogdan Pogačnik

1982

1. ABC DO TABOR Grosuplje
2. Osnovna šola I. SPUB Toneta Tomšiča Dobropolje
3. MDB »Jože Kovačič« Grosuplje
4. Krajevna skupnost Muljava
5. Hilda Lučovnik

1983

1. TOZD Prašičereja Stična
2. Vzgojno varstvena organizacija Grosuplje
3. Krajevna skupnost Spodnja Slivnica
4. Obč. zveza kulturnih organizacij Grosuplje

1984

1. POZD Elektroservice Grosuplje
2. Krajevna skupnost Mlačevo
3. Ivan Ahlin

1985

1. Lesnina Ljubljana, tozd Splošno mizarstvo Grosuplje
2. Naša skupnost, glasilo SZDL
3. Janez Štibernik

1986

1. Komunalno podjetje Grosuplje
2. Jože Marolt
3. Krajevna skupnost Dob

1987

1. Alojz Kikelj
2. Iskra avtomatika, tozd Stikalni in zaščitni elementi Dobropolje
3. Zdravstveni dom, tozd Osnovno zdravstveno varstvo Grosuplje

1988

1. Prof. dr. France Adamič
2. Vera Podkoritnik
3. Pekarna Grosuplje

1989

1. Anton Krašev
2. Andrej Struna
3. Obrtno združenje Grosuplje

V teh prostorih stiškega samostana – v delu stare prelature, bodo uredili prvi slovenski muzej cerkvene zgodovine in ga odprli za javnost. Njegov vodja in kustos, ki je zato posebej zaposlen v stiški cisterci, je umetnostni zgodovinar Matjaž Puc. (Foto: Drago Medved)

škofijskem arhivu v Ljubljani je regestni zapisnik samostanskih zemljiških pogodb iz druge polovice 18. stoletja, okrožnice stiškega opata duhovščini 1771–1781, korespondenca gospostva Stična 1781–1807 in prepis Pucljeve Kronike iz 18. stoletja.

V arhivu stiškega samostana je danes še približno 1,50 tekočega metra arhivskega gradiva. Posebno bogato je listinsko gradivo in urbarji. V arhivu stolnega kapitlja v Zagrebu so novice o stškem samostanu, ki po svoji provenienci izvirajo iz Stične. Nekaj stiškega arhivskega gradiva je tudi v Državnem arhivu na Dunaju in v Nacionalni biblioteki.

spali in se odpočili ter nahranili, ter stalni špital za laike, kjer so samostanci revne in bolehnne oskrbovali do njihove smrti. K takim dejanjem jih je spodbujala že Benediktova Regula. Bolnikom naj bi omogočali kopanje, slabotni pa so smeli uživati meso, dokler si ne bi opomogli. Benediktovi Reguli so v tem pogledu sledili tudi kartuzijanci in dominikanci, pa tudi drugi. Za samostan Žiče pri Slovenskih Konjicah, v katerem so živeli in delali kartuzijanci, je znano, da so imeli gostišče in še bolj slaven špital, po katerem se imenuje tudi bližnji kraj Špitalič.

Sv. Bernard sicer ni bil pretirano navdušen nad preveliko skrbjo za telesne potrebe in se mu ni zdelo primerno za menihi, da si išče zdravil za telo, toda te njegove rigorozne poglede niso upoštevali. Premožnejše cisterce so celo ob svojih samostanih postavile večje stavbe za vzdrževanje bolehnih in bolnih. Toda samostani so svojo karitativno dejav-

nost širili tudi zunaj samostana. Cistercijanci so znani, da so v Alpah ob visokih gorskih prelazih skrbeli za popotnike. Vetrinjski samostan je imel hospica na Ljubelju in v Tuhinjski dolini. Vsak cistercijski samostan je imel tudi svojo hišno lekarno.

Danes lahko kupujemo v naših samopostrežnih trgovinah čaje **patra Simona Ašiča** z imenom Stiški izviri. Njegovo ime je kmalu postalo širše priljubljeno, ko je Mohorjeva družba izdala zaporedoma dve njegovi knjigi Pomoč iz domače lekarne (1984) in Pomoč iz domače lekarne II. (1987). Na voljo so tudi čaji in grenčica iz kartuzije Pleterje. Po vsej Evropi so znane tako imenovane kapljice Klosterfrau. Stiški in kostanjeviški cistercijanci so z zdravili oskrbovali tudi Ljubljano ter Novo mesto. Menihi so se ukvarjali tudi z ranocelnostvom in sploh z medicino, ki je niso spoznavali le v praksi »domačega kroga«, ampak so tudi študirali medicinske knjige.